

mr. sc. Tanja Radić Lakoš¹
Ankica Arbutina, bacc. oec.¹

TURISTIČKA VALORIZACIJA RIJEKE CETINE

Stručni rad / Professional paper
UDK 338.48 (497.5Cetina)

Rijeka Cetina od iznimnog je ekološko-ekonomskog značaja središnje Dalmacije, a posebno područja Splitsko - dalmatinske županije. Vodom iz rijeke Cetine opskrbljuje se cijelo područje Splitsko - dalmatinske županije. Važnu ulogu u elektroenergetskom sustavu Republike Hrvatske ima iskorištavanje hidroenergetskog potencijala Cetine, a također, u doba suše, Sinjsko polje se navodnjava vodom iz cetinskog slijeva. Uz navedenu valorizaciju, zadnjih godina prepoznaje se turistička atraktivnost cetinskog kraja pa se kombinacijom atrakcija poput samog krajobraza prirodnih resursa, gastronomije, manifestacija i drugih sadržaja mogu realizirati uspjeh i konkurentnost na turističkom tržištu. Opsežno istraživanje razvoja posebnih oblika turizma na cjelokupnom području toka rijeke Cetine provedeno je u sklopu projekta MedPaths – The Snapshot of Mediterranean Hinterlands Richness u razdoblju 2007.-2013. U ovom radu prikazana je mogućnost održivog upravljanja destinacijom uz: identificiranje turističke atrakcijske osnove, prijedlog uključivanja socijalnih dionika u destinaciji te mogućnost razvoja lokalne ekonomije temeljene na kreiranju novih sadržaja u turizmu kombinacijom interdisciplinarnog i više sadržajnog programskog pristupa.

Ključne riječi: rijeka Cetina, valorizacija, održivi razvoj, posebni oblici turizma.

1. Uvod

Rijeka Cetina najveća je primorska rijeka u Republici Hrvatskoj, duga 105 kilometara. Izvire u mjestu Vrlika u Šibensko-kninskoj županiji, a ušće joj je u gradu Omišu u Splitsko-dalmatinskoj županiji. Svojim tokom protječe kroz više zemljopisno različitih cjelina koje određuju karakteristike njezina toka.

Cetina izvire iz pet „vrila“ podno planine Dinare, na 380 m nadmorske visine, između vrhova Gnjat (1809 m) i Dinara (1831 m), 2 km sjeverno od mjesta Vrlika. Nizvodno od izvora s desne strane toka pruža se planina Svilaja u dužini od 45 km, a s lijeve na Dinaru nastavlja se Kamešnica. U donjem dijelu tok Cetine prati planina Mosor. Tok rijeke Cetine određuju

¹ Veleučilište u Šibeniku

udoline, kraška polja i zaravni. U gornjem dijelu toka Cetina protječe kroz nekoliko polja: Cetinsko, Koljansko, Ribaričko, Hrvatačko i Sinjsko, koje je površinom najveće i dopire do Trilja gdje završava ravničarski dio toka Cetine. Nizvodno od Trilja do Zadvarja korito rijeke Cetine duboko je usječeno u krašku zaravan pa ima kanjonski izgled (kanjon rijeke Cetine zaštićeni je krajobraz). Rijeka Cetina ima nekoliko manjih vodopada i riječnih brzaca koji su važan turistički čimbenik². Najatraktivniji slapovi su Velika i Mala Gubavica. Zbog velike širine korita u posljednjim kilometrima riječnog toka rijeka Cetina ima izuzetno atraktivan plovni dio od Omiša do izletišta Radmanove mlinice i jednu od najatraktivnijih rafting staza u Republici Hrvatskoj.

Od podzemnih voda koje napajaju rijeku Cetinu najzanimljivija je Vrulja, koja izvire uz sam rub grada Omiša kod mjesta Pisak. Taj izvor slatke pitke vode u moru, postao je atraktivno mjesto za ljubitelje ronjenja, zbog činjenice da se slatka voda može piti usred mora.

Geološki gledano područje toka rijeke Cetine može se podijeliti na tri cjeline: planine, kraška polja i kraške zaravni koje su uglavnom izgrađene od vapnenca te u manjoj mjeri dolomita koji su vodopropusni. Voda u karbonatnoj podlozi oblikuje različite geomorfološke oblike poput žljebova, pukotina, jama, špilja i ponora. Cjelokupno područje srednje Dalmacije pripada klasičnom dinarskom kršu kojeg karakteriziraju brojne jame i špilje kako na kopnu tako i u podmorju.

Reljef prostora uz tok Cetine obilježavaju nizovi planina, a između njih nekoliko kraških polja. Planinski nizovi štite tok Cetine od hladne kontinentalne klime iz jugozapadne Bosne. S druge strane, planine su prepreka prodiranju tople mediteranske klime iz donjeg toka rijeke Cetine. U gornjem dijelu toka jasno su izraženi elementi kontinentalne klime, očito prema količini i vrsti padalina prema vegetacijskom pokrovu. Količina i raspodjela padalina u godišnjim dobima važna je za vodostaj Cetine i pritoka. Uz tok Cetine najveća količina padalina je u zimskim mjesecima (rijetko snijeg, većinom kiša).

Cetina svojim izuzetnim potencijalom za razvoj turizma, kroz selektivne oblike, važna je za cijelo područje Splitsko-dalmatinske županije. Da bi se mogao ponuditi kvalitetan proizvod ili usluga na turističkom tržištu potrebno je valorizirati sve njezine prirodne i društvene resurse kako bi isti istaknuli atraktivnost određene destinacije i otvorili put ka dolascima turista i posjetitelja. Bez atrakcija kao što su primjerice krajobraz endemske vrste, gastro i eno specijaliteti, narodna nošnja, manifestacije, festivali i ostali sadržaji destinacije ne može se očekivati uspjeh niti konkurentnost na turističkom tržištu.

2. Ekološki značaj područja rijeke Cetine

Međunarodna unija za očuvanje prirode (IUCN- *International Union for Conservation of Nature*) zaštićeno područje jasno definira kao područje koje je priznato sa svrhom i kojim se upravlja s ciljem trajnog očuvanja cjelokupne prirode, usluge ekosustava koje ono osigurava te pripadajućih kulturnih vrijednosti, na zakonski ili drugi učinkoviti način.³ Navedena defini-

² Lekić R., Golja T. (2015). Medpaths – The Snapshot of Mediterranean hinterland richness (no 321/2009), Service contract reference number: 01/2014-ser-medpaths, Prijedlog za razvoj modela destinacijskog menadžmenta na području projektnih partnera, gradova i općina uz sliv rijeke Cetine.

³ Dudley, N. (ed.) (2008). Guidelines for Applying Protected Area Management Categories, IUCN, Gland, Switzerland.

cija zaštićenog područja prenesena je i u Zakon o zaštiti prirode Republike Hrvatske⁴ prema kojem je zaštićeno područje „geografski jasno određen prostor koji je namijenjen zaštiti prirode i kojim se upravlja radi dugoročnog očuvanja prirode i pratećih usluga ekološkog sustava“. Prema Upisniku zaštićenih područja u Republici Hrvatskoj površina zaštićenih područja iznosi 7179,21 km² odnosno 8,195 % ukupnog teritorija Republike Hrvatske. Upisnik je trenutno u fazi revizije te će se nakon provedene revizije objaviti popis zaštićenih područja kao i detaljnije informacije o istom.

Jedna od kategorija zaštićenih područja je i značajni krajobraz. Značajni krajobraz je prirodno ili kultivirano područje velike krajobrazne vrijednosti i biološke raznolikosti ili pak kulturno- povijesne vrijednosti, odnosno krajobraz očuvanih jedinstvenih obilježja karakterističnih za pojedino područje u kojem sukladno Zakonu nisu dopušteni zahvati i radnje koje narušavaju njihova obilježja. Kanjon rijeke Cetine od ušća u Omišu, pa uzvodno do Radmanovih mlinica dužine oko 8 kilometara zaštićen je od 1963. godine. Kanjon je jedan od najizrazitijih geomorfoloških fenomena koje je Cetina kao tipična krška rijeka, stvorila na svom putu do mora. Cijeli tok rijeke Cetine od znanstvene je vrijednosti odnosno primjer kontinuiranog postojanja površinskog toka u kršu i primjer djelovanja diferencirane erozije.⁵ Kombinacijom fluvijalnih i maritimnih utjecaja koje tvore bočatu vodu stvorena je specifična biocezoza, osobito u predjelu Radmanovih mlinica.⁶

3. Ekonomska valorizacija vode rijeke Cetine

Voda rijeke Cetine važna je za vodoopskrbu cijelog cetinskog kraja. Rijeka Cetina sa svojim pritocima najduži je i vodom najbogatiji površinski tok u Republici Hrvatskoj (oko 1.200 km²).⁷ Zahvaljujući sustavu akumulacije na Cetini, postoje dovoljne strateške rezerve vode za piće. Međutim, s obzirom na klimatske promjene i racionalno korištenje vode prioritet je voditi računa o zaštiti okoliša i održivom razvoju tog osjetljivog resursa. Od voda stajaćica površinom je najveće Peručko jezero, umjetna akumulacija na Cetini, ujedno i najveće u Republici Hrvatskoj. Za spomenuti je i akumulacije Đale i Prancčevidi na Cetini, od kojih je posljednja osobito značajna za vodoopskrbu područja Splitsko- dalmatinske županije. Ukupno 400 000 stanovnika Splitsko-dalmatinske županije opskrbljuje se vodom rijeke Cetine sa šest vodozahvata: Vukovića vrilo, Šilovica, Kosinac, Ruda, Zadvarje i Gata koji opskrbljuju Srednjodalmatinsku zagoru, Splitsko-makarsko primorje te otoke Čiovo, Šoltu, Brač, Hvar i Vis.⁸

Energetski sustav rijeke Cetine najmoćniji je elektrogenerator Hrvatske i poluga civilizacijskog razvoja Dalmacije. Energiju Cetine prvi su koristili Delmati za pokretanje vodenica, 1912. godine pokrenuta je prva hidroelektrana, koja je koristila vodu vodopada Gubavice, a

⁴ Zakon o zaštiti prirode Republike Hrvatske, Narodne novine br. 80/13.

⁵ Krmek, Z., Rajnović, S., Širac, S., Biondić, D. (2007). Strategija upravljanja vodama, 4. Hrvatska konferencija o vodama Hrvatske vode i Europska unija – izazovi i mogućnosti, 19-26.

⁶ Tvrtković, N., Pavlinić, I., Šašić Kljajo, M. (ur.) (2009). Kartiranje faune Dalmacije. Projekt COAST, Očuvanje i održivo korištenje biološke i krajobrazne, raznolikosti na dalmatinskoj obali putem održivog razvitka obalnog područja. Dostupno On-line na: http://www.undp.hr/upload/file/227/113689/FILENAME/Kartiranje_faune_Dalmacije_u_prioritetnim_podrucjima_S_.pdf.

⁷ Goić, R. (1999). Mogućnosti efikasnijeg operativnog planiranja rada i vođenja hidroenergetskog sustava rijeke Cetine. 4. savjetovanje Hrvatskog komiteta međunarodne konferencije za velike električne sisteme, Cavtat.

⁸ Borković, V. (2011). Cetina. Matica Hrvatska ogranak Sinj, Sinj.

1959. godine grade se hidroelektrane Garjak, Peruča, Zakučac, Orlovac i Đale pod Triljem.⁹ Jezero Peruča najveći je antropogeni zahvat u dolini Cetine koji sadrži oko pola milijarde kubičnih metara vode, pa je istovremeno i najveća pričuva pitke vode u Dalmaciji. Iako je primarna namjena akumulacije pretvaranje vodene energije u električnu, danas jezero zadovoljava i potrebe za navodnjavanjem. Potrebno je navesti kako jezero Peruča omogućava regulaciju nizvodnog protoka preuzimajući viškove vode čime sprječava plavljenja nizvodnih polja, ali dozvoljava njihovo natapanje u sušnim razdobljima. Cijelo Sinjsko polje i njegove oranice u sušnim danima ima navodnjavanje upravo iz rijeke Cetine.¹⁰

3.1. Novi trendovi u turizmu i istraživanje turističkog tržišta

Proces istraživanja turističkog tržišta logičan je slijed postupaka koji treba provesti da bi se došlo do pouzdanih i valjanih informacija važnih za odlučivanje u tržišnom poslovanju.¹¹ Najčešći elementi istraživanja su tržišna kretanja, različite prognoze prodaje, poslovne analize, istraživanje i razvoj, strategija marketinga i prodaje. U turističkom poslovanju osobito su važne informacije o vrstama prijevoza, smještajnim kapacitetima, turističkim atrakcijama, mogućnostima izleta i slično. Važne su i informacije o turistima/potrošačima različitih usluga, a odnose se na njihov broj, strukturu, profil, dob, navike, mišljenja, stavove i preferencije.

U radu su preuzeti podaci istraživanja Tomas iz 2014. godine¹² koje je provedeno na ukupno 4035 ispitanika u 76 mjesta u vremenu od lipnja do rujna navedene godine. Obiteljski dolasci turista u razdoblju od 2010. do 2014. pali su s 52 % na 48 %, to ukazuje na činjenicu da se povećao broj individualnih gostiju ili u parovima za 33,4 %, odnosno da u Hrvatsku dolaze posjetitelji skloniji konzumiranju različitih oblika turizma daleko od masovnosti odnosno plaža i gužvi.¹³ Ti posjetitelji žele doživjeti nešto posebno, drugačije u prirodnom okruženju što će ih oduševiti i zauvijek ostati u pamćenju. Prosječna starost gostiju koji posjećuju Republiku Hrvatsku je 41 godina s porastom udjela gostiju s visokim obrazovanjem i višim dohotkom. Nadalje, raste udio novih gostiju, a smanjuje se dolazak stalnih gostiju. Svakako je iznimno važna informacija za daljnje razvijanje turističke destinacije koja je točno motivacija dolaska gostiju na navedeno područje. I dalje u vremenskom razdoblju od 2010. do 2014. godine odmor na moru je dominantan ali stagnira, u porastu su nova iskustva i doživljaji s 25 % na 30 %. Važna saznanja dobivena tim istraživanjem su rast gastronomske potražnje, s 22 % na 26 %, i rast informiranja preko interneta u odnosu na agencije. Najvažniji mediji kao izvor informiranja gostiju o određenoj destinaciji su preko stranica smještajnih objekata u iznosu od 51 %, preko društvenih medija 35 %, preko stranica turističkih zajednica 37 % i 24 % preko on-line turističkih agencija, što nam govori preko kojih komunikacijskih sredstava može se doprijeti do potencijalnih gostiju i posjetitelja. Iz navedenog istraživanja za ovaj rad važna je informacija koje aktivnosti gosti konzumiraju prilikom posjete našoj zemlji. Više od 70 % gostiju pliva i kupa se, odlazi u restorane i šetnju

⁹ Borković, V. (2011). Cetina. Matica Hrvatska ogranak Sinj, Sinj.

¹⁰ Štambuk-Giljanović, N. (2002). Vode Cetine i njezina porječja. Split.

¹¹ Čavlek, N., Bartoluci, M., Prebežac, N., Kesar, O. (2011). Turizam, ekonomske osnove i organizacijski sustav. Školska knjiga. Zagreb.

¹² Tomas Ljeto 2014. Dostupno On-Line na: <http://www.iztg.hr/UserFiles/File/novosti/2015/Tomas-ljeto-2014-prezentacija-03-02-2015.pdf> (pristup: 16.08.2016.).

¹³ Tomas Ljeto 2014. Dostupno On-Line na: <http://www.iztg.hr/UserFiles/File/novosti/2015/Tomas-ljeto-2014-prezentacija-03-02-2015.pdf> (pristup: 16.08.2016.).

prirodom, od 50 do 70 % gostiju odlazi u kupnju, razgledava znamenitosti, posjećuje lokalne zabave i samostalne izlete. Skupina na koju bi se trebalo bazirati u formiranju paket aranžmana na rijeci Cetini su gosti koji odlaze na ples i disko, posjećuju zaštićena područja, bave se sportovima na vodi i ronjenjem, koriste zdravstvene i rekreacijske programe, obilaze vinske ceste, ceste maslinovog ulja, muzeje, izložbe, odlaze na vožnju biciklom, bave se jahanjem i slično. U navedenom istraživanju 36 % gostiju u budućnosti planira ponovno posjetiti istu destinaciju. Europljanima najvažniji razlozi za ponovni posjet destinaciji su: prirodne ljepote, kvaliteta smještaja, kulturne i povijesne atrakcije te cijene.

Svi resursi koji su navedeni posjeduje Republika Hrvatska ali i područje oko rijeke Cetine pa je to izvrsna prilika za formiranje novih inovativnih i atraktivnih paket aranžmana kojim će se postići jedinstveni doživljaj gostiju i konkurentnost na tržištu. Važno je napomenuti da je navedeno područje rijeke Cetine i samo zaleđe Dalmatinske zagore izuzetno pogodno za širenje novih segmenata i razvoj posebnih oblika turizma, prostornu disperziju u srcu sezone te baziranje na predsezoni i postsezoni. Svi navedeni elementi istraživanja jasno govore da je nužno kreirati i prilagoditi sve elemente turističke ponude u jednu cjelinu te ponuditi jedinstveni turistički proizvod. Takav proizvod uz različite marketinške aktivnosti privući će veći broj gostiju, spojiti prirodne i društvene resurse te rezultirati oduševljenjem i doživljajima za pamćenje naših posjetitelja.

3.2. SWOT analiza područja toka rijeke Cetine

U ovom poglavlju prikazane su snage, slabosti, prilike i prijetnje kroz SWOT analizu područja toka rijeke Cetine. Važno je poznavati sve elemente internog i eksternog okruženja kako bi se destinacija mogla prilagoditi na sve promjene odnosno iznaći temelj za donošenje odluka kako na strateškoj tako i na operativnoj razini.

Osim navedenih snaga potrebno je istaknuti bogatstvo flore i faune te čistoću zraka na koje u planovima i strategijama treba obratiti posebnu pozornost zbog očuvanja okoliša, prirodnih resursa i dugoročnog održivog razvoja. Nužno je spomenuti i mogućnost razvoja turizma u nedovoljno razvijenim područjima. U slabostima osim navedenog trebalo bi dodati i razvoj kontinuiranog sustava marketinga te nedovoljno korištenje kanala prodaje. U kreiranju novih proizvoda može se zapaziti nedostatak kreativnosti i inovativnosti te manjak smještajnih kapaciteta određenih kategorija. Prilike su mnogobrojne, osim navedenih u tablici treba spomenuti porast potražnje turista za uživanjem i boravkom u prirodi, partnerstva u stvaranju proizvoda i podizanju kvalitete usluga. Još je potrebno navesti i društveno odgovorno poslovanje te brendiranje na turističkom tržištu s jedinstvenim proizvodom. Prijetnje koje možemo još dodati su nedovoljno korištenje potencijala kako prirodnih tako i društvenih resursa, te nemogućnost financiranja niskobudžetnih zrakoplovnih kompanija bez adekvatne odluke o modelu financiranja i načinima udovoljavanja zahtjevima prijevoznika.

Iz navedenih elemenata može se zaključiti da područje toka rijeke Cetine obiluje kulturom, materijalnom i nematerijalnom baštinom, prirodnim resursima koji čine izvrsnu bazu za stvaranje konkurentne prednosti destinacije. Međutim, za ostvarenje konkurentnosti potrebno je raditi na novim sadržajima u ponudi. Njih je potrebno obogatiti i dodatno ulagati u njihovu kvalitetu.

Tablica 1. SWOT analiza područja toka rijeke Cetine.

SNAGE	SLABOSTI
Bogatstvo prirodnih resursa Bogatstvo kulturne baštine Očuvana priroda Povoljni klimatski uvjeti Povoljne geografske karakteristike Prometna povezanost	Nedovoljno zaštićena prirodna i kulturna baština destinacije Neodgovarajući sustav upravljanja destinacijom Nedostatna educiranost pružatelja usluga Nerazvijenost proizvoda za tržišta posebnih oblika turizma Nedovoljno razvijene marketinške aktivnosti Iseljavanje mladih iz ruralnih područja Nedostatno znanje o vlastitim potencijalima Negativni demografski trendovi
PRILIKE	PRIJETNJE
Razvoj posebnih oblika turizma Razvoj novih turističkih proizvoda usmjerenih prema ciljnim skupinama uz fokus na autentičnost, nova iskustva i izbjegavanje masovnosti Korištenje obnovljivih izvora energije Mogućnost produljenja sezone kroz nove turističke proizvode Novi turistički trendovi – putovanja vezana uz posebne preferencije i aktivnosti Potrebe, očekivanja i navike novog turista	Stanje na svjetskom turističkom tržištu Konkurentske zemlje Promotivne kampanje zadržavanja gostiju u zemljama njihova prebivališta Ekološko onečišćenje

Izvor: obrada autora.

Sama gastro ponuda je fascinantna i osebujna, a do sada nije valorizirana. Smještajni kapaciteti nisu na zadovoljavajućoj razini, a sadržaj i aktivnosti u ponudi baziraju se isključivo na ljetne mjesecima čime se dobiva na masovnosti, a gube turisti koji bi kroz ponudu posebnih oblika turizma posjetili rijeku Cetinu u proljeće ili jesen. Nužno je modificirati ponudu i disperzirati je na predsezonu i postsezonu da bi se na taj način zadovoljili sve zahtjevniji turisti i potrošači te njihove potrebe za novim iskustvima i doživljajima.

4. Razvoj posebnih oblika turizma na području toka rijeke Cetine

21. stoljeće obilježeno je intenzivnim rastom i disperzijom turizma na svim dijelovima svijeta te podjelom na različite oblike koje turistička teorija opisuje kao posebnim, specifičnim, alternativnim ili selektivnim oblicima modernog turizma.¹⁴ Navedeni oblici javljaju se kao pojava novih vrijednosti povezanih s ekologijom i zelenim potrošačima vezanim za kre-

¹⁴ Geić, S. (2011). Menadžment selektivnih oblika turizma. Sveučilište u Splitu. Split.

ativnost, zdravlje, nova iskustva i doživljaje, međusobne odnose i osobni rast. Iz svega proizlazi osebujna paleta različitih aktivnosti posebnih oblika turizma poput promatranja ptica i životinja, avanturizma, planinarenja, botaničkog istraživanja i drugo. Turizam posebnih oblika ili interesa mogao bi se definirati kao putovanje čiji je primarni razlog ili cilj ostvarenje nekog posebnog interesa i uživanje u tome, a te aktivnosti mogu biti hobističke, fizičke, zanimanje za određenu temu ili vrstu atrakcije.¹⁵

Radi sve izraženijih potreba i različitih motiva, kontinuirano se pojavljuju novi oblici turizma koji imaju svoje specifičnosti i obilježja. Turistički proizvod ili usluga usko su vezani za određenu sezonu ili razdoblje u godini, pa budući da postoji veliki broj tržišnih niša u kojima djeluje turizam i njegovi procesi, finalni proizvod posebnih oblika može biti atraktivan cijelu godinu. Lokalni i regionalni potencijali koji privlače turiste su prirodni turistički resursi, kulturno-povijesna baština, klimatski uvjeti, infrastruktura te usluge i sadržaji koji se nude u destinaciji. Turizam posebnih oblika obuhvaća sljedeće vidove:¹⁶

- okolišni turizam (ekoturizam, turizam prirode i divljine);
- kulturni turizam (gradski, gastro, baštinski, religijski);
- događajni turizam (festivali, karnevali, sportovi);
- ostale oblike turizma (pustolovni, kružni, obrazovni, zdravstveni i ruralni).

Područje toka rijeke Cetine izuzetan je potencijal za razvoj turizma posebnih oblika u kojima se turisti i posjetitelji mogu baviti različitim aktivnostima.

4.1. Primjer paket aranžmana - rafting avantura na rijeci Cetini

U promišljanju željenog portfelja turističkih proizvoda na bazi kojeg će područje toka rijeke Cetine kao destinacija konkurirati na turističkom tržištu potrebno je krenuti od valorizacije tržišnog potencijala već postojećih turističkih proizvoda za čiji razvitak i uspješno tržišno lansiranje postoji kvalitetna resursno atrakcijska osnova.

Na temelju posebnih oblika turizma može se zaključiti da će destinacija postati bolja ako se orijentira na promidžbu sljedećih oblika turizma: kulturni turizam, vjerski, planinarski, ciklo, gastro, avanturistički, kreativni i hobi turizam, ribolovni, konjički i promatranje bilja, ptica i životinja.

Cijelo područje toka rijeke Cetine može se razviti u turističku destinaciju koja će biti onoliko autentična, koliko odražava svoju kulturnu tradiciju, odnosno koliko pojedini nositelji djelatnosti, turistički djelatnici, vodiči i animatori vjerno prezentiraju vlastitu sredinu polazeći od društvene, kulturne, umjetničke, vjerske i folklorne tradicije, točnije načina života i vrijednosti svoga naroda i svoje sredine. Očuvanje vlastite lokalne kulture i identiteta trebao bi biti cilj. Jamstvo održivosti posebnih oblika turizma usko je vezano uz poticanje razvoja mikro poduzetništva i ekonomskog razvoja. Lokalna zajednica trebala bi se sama identificirati s mjestom u kojemu živi te se stopiti s razvitkom turizma. Ako mjesto živi, živjet će i turisti u njemu.

¹⁵ Lekić R., Golja T. (2015). Medpaths - The Snapshot of Mediterranean hinterland richness (no 321/2009), Service contract reference number: 01/2014-ser-medpaths, Prijedlog za razvoj modela destinacijskog menadžmenta na području projektnih partnera, gradova i općina uz sliv rijeke Cetine.

¹⁶ Geić, S. (2011). Menadžment selektivnih oblika turizma. Sveučilište u Splitu. Split.

Na primjeru paket aranžmana rafting avanture na rijeci Cetini prikazano je ispreplitanje posebnih oblika turizma koji posjetiteljima i turistima pruža poseban doživljaj i iskustvo na njihovom putovanju te ih za posjećeno mjesto trajno vežu lijepim uspomenama. Trodnevni boravak u destinaciji pruža nezaboravan doživljaj u kombinaciji spuštanja niz brzace, upijanje i uživanje mirnih dijelova kristalno zelene rijeke i gastro užitka u ladanjskom okruženju toka rijeke Cetine. Aranžman je formiran za iskusne putnike i avanturiste koji osim uživanja u prirodnim ljepotama žele doživjeti pustolovinu, izazov i uzbuđenje. Rijeka Cetina jedno od ljepših mjesta u Republici Hrvatskoj nudi doživljaj rafting avanture, kupanje u kristalno zelenoj rijeci, veslanje, pogled na jedinstvenu floru i faunu, a sve to pod vodstvom educirane i stručne osobe koje će svoju ljubav prema rijeci i svom poslu nesebično podijeliti s gostima. Gastronomski doživljaj i hrana pripremljena na tradicionalan način prezentirala bi se u restoranu Radmanove mlinice, poslužena u hladovini stoljetnih stabala kao najbolji mogući završetak dana provedenog u jednom od najljepših kanjona na svijetu.

Aranžman je moguće realizirati u trajanju od tri dana. Prijedlog programa aktivnosti za trodnevni aranžman mogao bi obuhvaćati slijedeće:

- prvi dan dolazak u Omiš te odlazak na izlet pod nazivom „Tragovima omiških gusara“ gdje će se otkriti njihovo skriveno blago. Međutim, nisu svi gusari tragali za blagom. Blago nevjerojatnog spoja prirode započinje pogledom s gusarske utvrde Mirabela, a završava u skrovištu točnije u srcu kanjona rijeke Cetine. Prirodno okruženje omiške stine i rijeke Cetine nudi bezbroj mogućnosti. Probat i se mogu specijaliteti u lokalnom restoranu uz platu od pohanih žaba, brudeta od jegulje, zelene manistre s plodovima mora, crnog rižota od sipe i puža napravljen na tradicionalni način s dodatkom domaćeg kruha ispod peke i mirisnom kapljicom crnog vina iz omiškog vinogorja. Doživjeti će se jedinstveni spoj okusa povijesti i tradicije, prošlosti i sadašnjosti.
- Drugi dan organizirani rafting na rijeci Cetini. Osvajanje riječnih brzaca i novo uzbuđenje, doza zabave i adrenalina mogućnost je da se predivni kanjon rijeke Cetine doživi i vidi iz drugačije, posebne perspektive. Tradicionalan ručak sudionike očekuje u već spomenutom restoranu izletišta Radmanove mlinice.
- Treći dan sudionici će imati prigodu vratiti se u mjesto koje je od 12. do 14. stoljeća bilo sigurno utočište omiških gusara, a od 14. stoljeća postaja za trgovinu solju, danas spomenik kulture iz 16. stoljeća i restoran. To je mjesto Kaštil Slanica, smješteno u samom srcu kanjona rijeke Cetine, prekrasne bistre rijeke, bijelog kamena i otoka ljubavi. Kaštil Slanica svoju tradiciju i gastronomsku ponudu bazira na jelima iz Cetine, iz mora i omiške stine. Na kominu uz pucketanje vatre i miris dima te uz mentorstvo domaćice u kulinarскоj radionici pripremati će se soparnik u izvornim uvjetima pa će sudionici doživjeti i spoznati male tajne pripreme koje ostaju u trajnom sjećanju. Soparnik je tradicionalno jelo Poljičke republike koje se s vremenom prenijelo i na zaleđe Omiša. Danas se nalazi na popisu UNESCO-ve nematerijalne kulturne baštine, a njegova priprema je iznimna kulinarska svetkovina. Slanog je okusa iza kojeg najbolje pristaje jako crno vino omiškog vinogorja.

Navedeni paket aranžman moguće je realizirati tijekom cijele godine za individualne i za grupne posjetitelje. Smještaj je moguć u pansionu Radmanove mlinice kao i u privatnim smještajnim kapacitetima u okruženju.

5. Zaključak

U radu je prikazana valorizacija rijeke Cetine i sve popratne atrakcije područja čija je svrha vrednovanje i stvaranje atraktivnog turističkog sadržaja. Kroz razvoj posebnih oblika turizma, kreativne sadržaje i aktivnosti te stručnost i educiranost svih sudionika u turističkoj destinaciji svakako će se uvelike i ažurnije doprinijeti uspješnijem razvoju destinacije i postići konkurentnost na tržištu. Turizam područja toka rijeke Cetine za glavni cilj trebao bi imati očuvanje lokalnih kulturnih značajki, identiteta i tradicije usko povezane uz poticanje poduzetništva i ekonomskog razvoja.

Pozicioniranje i brendiranje destinacije na posebnim oblicima turizma osigurava promicanje lokalne kulture, tradicije te različitih aktivnosti i sadržaja koji će postupno pridonijeti stvaranju svijesti o potencijalu destinacije i izgrađivanju novog, jedinstvenog doživljaja svakog posjetitelja. Iznimno je važna činjenica da u Tomas istraživanju u razdoblju od 2010. do 2014. godine za 5 % raste motivacija gostiju koji tragaju za novim iskustvima i doživljajima, a za 4 % za gastronomijom.

Iz svega navedenog može se zaključiti kako je područje toka rijeke Cetine idealno mjesto za formiranje paket aranžmana prikazan na primjeru rafting avanture na rijeci Cetini koja gostima pruža jedinstven doživljaj i iskustvo prema njihovim preferencijama i u skladu sa svim najnovijim trendovima na turističkom tržištu.

LITERATURA

1. Borković, V. (2011). Cetina. Matica Hrvatska ogranak Sinj. Sinj.
2. Čavlek, N., Bartoluci, M., Prebežac, N., Kesar, O. (2011). Turizam, ekonomske osnove i organizacijski sustav. Školska knjiga. Zagreb.
3. Dudley, N. (ed.) (2008). Guidelines for Applying Protected Area Management Categories, IUCN. Gland. Switzerland.
4. Geić, S. (2011). Menadžment selektivnih oblika turizma. Sveučilište u Splitu. Split.
5. Goić, R. (1999.). Mogućnosti efikasnijeg operativnog planiranja rada i vođenja hidroenergetskog sustava rijeke Cetine. 4. savjetovanje Hrvatskog komiteta međunarodne konferencije za velike električne sisteme. Cavtat.
6. Krmek, Z., Rajnović, S., Širac, S., Biondić, D. (2007). Strategija upravljanja vodama, 4. Hrvatska konferencija o vodama Hrvatske vode i Europska unija - izazovi i mogućnosti, 19-26.
7. Lekić R., Golja T. (2015). Medpaths - The Snapshot of Mediterranean hinterland richness (no 321/2009), Service contract reference number: 01/2014-ser-medpaths, Prijedlog za razvoj modela destinacijskog menadžmenta na području projektnih partnera, gradova i općina uz sliv rijeke Cetine.
8. Štambuk-Giljanović, N. (2002). Vode Cetine i njezina porječja. Split.
9. Tomas Ljeto 2014. Dostupno On-Line na: <http://www.iztg.hr/UserFiles/File/novosti/2015/Tomas-Ljeto-2014-prezentacija-03-02-2015.pdf> (pristup: 16.08.2016.).
10. Tvrtković, N., Pavlinić, I., Šašić Kljajo, M. (ur.) (2009). Kartiranje faune Dalmacije. Projekt COAST, Očuvanje i održivo korištenje biološke i krajobrazne, raznolikosti na dalmatinskoj

obali putem održivog razvitka obalnog područja. Dostupno On-line na: http://www.undp.hr/upload/file/227/113689/FILENAME/Kartiranje_faune_Dalmacije_u_prioritetnim_podrucjima_S_.pdf.

11. Zakon o zaštiti prirode Republike Hrvatske, Narodne novine 80/13.

Summary

TOURIST VALORIZATION OF RIVER CETINA

The Cetina River is of great ecological and economic importance of central Dalmatia, and especially the area of Split - Dalmatia County. Water from the Cetina River supplies the whole area of Split - Dalmatia County, an important role in the power system of the Republic of Croatia has the exploitation of the hydropower potential of the Cetina, and also, in the time of drought, Sinj fields irrigated with water from the Cetina left. In addition to the evaluation, in recent years identified tourist attraction Cetina, however, the combination of attractions such as the landscapes of natural resources, gastronomy, events and other content can realize success and competitiveness in the tourism market. Extensive research development of special forms of tourism in the whole area of the river Cetina was conducted within the project MedPaths - The Snapshot of Mediterranean Hinterlands Richness in the period 2007th-2013th This paper presents the possibility of sustainable destination management to: identify the tourist attractiveness, the proposal to involve the social stakeholders in the area and the possibility of development of the local economy based on the creation of new content in tourism combination of interdisciplinary and more meaningful programmatic approach.

Keywords: River Cetina, valorization, sustainable development, special forms of tourism.